

Nesmíme přestat vidět příběhy
25.10.2012 Lidové noviny str. 18 Právo & justice
TOMÁŠ NĚMEČEK

ROZHOVOR S Hynkem Baňouchem o právu za komunismu, akademikích na uranu a přílišné inteligenci ;

Absolvent tří škol – právo, sociologie, doprava – byl dlouho asistentem na Ústavním soudu. Podílel se na sborníku Komunistické právo nebo komentáři k Listině základních práv a svobod. Pracuje jako okresní soudce v Chrudimi.

* LN Chodí soudce k volbám?

Chodí. Když sloužím státu, chci mít pocit, že je spravedlivý, a mám zájem, aby fungoval.

* LN Volby přinesly posílení KSČM; bude mít první hejtmany. Ve sborníku Komunistické právo z roku 2009 jste se jako jediný z autorů zmínil i o současných komunistech: „Šíří konspirační teorie, popírají zločiny komunismu, dělají, že se jich netýkaly a že s nimi nesouhlasí. Na hrobě krvavého vyšetřovatele se skví nápis – Odkazem, který nám zde zanechává, je hluboká úcta k lidem.“ To je Alois Grebeníček?

Ano.

* LN Znamená to, že kladete rovnítko mezi KSČ a KSČM?

Začínáme pěkně zostra... Jako soudce mám omezené možnosti politického projevu. To není alibismus, ale docela praktické ustanovení, aby člověk nezavdával obavy, že si při souzení nepočíná sine ira et studio, bez hněvu a zaujatosti. Pokud mám na vaši otázku odpovědět čistě akademicky a v mezích, které mi dává právní řád – v duchu zákona o protiprávnosti komunistického režimu a nálezů Ústavního soudu –, může být samozřejmě několik metod. Z pohledu formálního práva zřejmě dojdeme k tomu, že mezi KSČ a KSČM je diskontinuita. Z pohledu statusu, který této straně připisují jak odpůrci, tak příznivci, najdeme asi kontinuitu. Ale odpověď na otázku zkoumání musí být na konci, ne na začátku.

* LN Ve sborníku také polemizujete s relativizací členství v KSČ: odpuštění předpokládá jisté pokání a vyznání viny. Proč je důležité se o tom v roce 2012 bavit?

Mimo jiné proto, abychom se mohli vyznat v tom, co se tu dělo. To nejmenší, co můžeme po sobě samých a po druhých chtít, je vyložit poctivě svůj pohled. Jen to musí být v naslouchající atmosféře; jinak to dopadne jak ve filmu Hoří, má panenko, kdy se po rozkradení tomboly řeklo „zhasneme, a všechno vraťte“. Nejhorší dopadl ten jediný, který šel opravdu vracet.

* LN Máte pocit, že někdo svou minulost poctivě vyložil, a uškodil si?

Existují lidé, kteří o svém členství v KSČ mluvili upřímně – třeba kolegyně Monika Křikavová z Obvodního soudu pro Prahu 2 –, a pro někoho mohou vypadat hůř než ten, kdo se drží hesla „zatloukat, zatloukat, zatloukat“. Mrzí mě situace, kdy nepřijde ani minimální míra transparentnosti. Až po podání námítky podjatosti se zjistí, že nějaký soudce byl ve věci komunismu natolik angažován, že nemůže mít dobrou pozici pro to, aby soudil čin, který lze primárně vyložit jako antikomunistický. Ale je to tenký led: netvrdím, že soudci s minulostí v KSČ jsou automaticky podjatí, to je příliš mechanické. „Násilně ukončení“ lidé

* LN Co by dnes měli historici komunistického práva zkoumat?

Například tehdejší rozsudky. Kdykoli člověk sáhne do spisu z té doby, velice rychle pozná, s čím má tu čest. Pokud je 40 lidí odsouzeno rozsudkem o pouhých 20 stranách a uhlazeným jazykem

tam stojí, že odsouzený X učinil „administrativní doznání“, je třeba vědět, že to bylo „doznání“ dodané StB.

* LN I dnešní právníci ale tvrdí: Bylo to zruďné, ale podle platného práva. Sedlák „opravdu krátil“ předepsané dodávky, Jazzová sekce „opravdu neoprávněně podnikala“.

Profesorka obchodního práva Irena Pelikánová říká: Kdo nezná kontext, nezná právo. Nevíme pak třeba, že dodávky v 50. letech mohly být předem napsány jako likvidační a nešlo je splnit.

* LN **Ministr spravedlnosti Pavel Blažek** nedávno na soudcovské konferenci prohlásil, že vidáme pamětní tabule odbojářů z řad železničářů, učitelů nebo lékařů, ale nikoli právníků – ať jde o nacismus, nebo komunismus. Vede tato profese k většímu konformismu?

To je ukázka, jak je minulost málo prozkoumaná. Pokud vím, vyvstal velký problém s umístěním pamětní desky profesorovi Kubešovi na brněnské fakultě, natož profesorovi Chytilovi. A to je jen zlomek akademiků. Mimochodem, u našeho soudu pamětní deska pro soudce je – a byla už před rokem 1989.

* LN Kdo byli Kubeš a Chytil?

Vladimír Kubeš byl v poválečné době zcela rovnocenný soupeř pozdější „ikony teorie práva“ Viktora Knappa. Zatímco Knapp udělal akademickou kariéru, Kubeš skončil v uranových dolech. Stejně jako tam skončil Václav Chytil, následník Karla Engliše a ekonomické větve brněnské školy.

* LN Co s nimi bylo dál?

Václav Chytil se už po věznění na akademickou půdu nikdy nevrátil. Vladimír Kubeš mohl od roku 1974 přednášet ve Vídni, intervenoval kvůli němu tuším kancléř Kreisky, ale už nikdy na svou práci plně nenavázal. Měl podlomené zdraví a přetržení bylo příliš dlouhé. Ludvík Vaculík měl v Českém snáři prorockou pravdu: ne že by přímo zrazoval mladé lidi od cesty disentu, ale upozorňoval, že přijdou o to, co by sociolog nazval kulturním a vzdělanostním kapitálem. Pokud v humanitních vědách na delší čas ztratíte kontakt s vědeckou komunitou, může to znamenat nedohmatelnou ztrátu. Lidé, kteří se v akademii udrželi, časem mohli vyjet na Západ a dál odborně rostli. To může bolet hodně: pocit, že jste – řečeno dnešním slovníkem – „loser“.

* LN Režim se jich ale neptal, co si vybrali, udělal tu volbu za ně. Má člověk reálně na výběr?

Vždycky trochu má. Vladimír Kubeš si dokonce v jednu chvíli – z pohledu režimu – „vybral dobře“: odrazil po roce 1948 studenty od protestů. A už mu to nebylo nic platné. Nutno dodat, že to nebylo dáno nějakou vypočítavostí; podle svědectví spoluvězňů to byl přátelský, veselý člověk a chtěl studentům pomoci. Václav Chytil měl také na výběr. Když jsem psal diplomovou práci o věznicích 50. let, vzpomínali na něj, že přednáškami v kriminále se jim snažil předat étos vzdělání. Lidé jako Chytil se cítili, jak mi řekl jeden vězeň, „násilně ukončení“ a chtěli zachovat, co by podle nich měla mladší generace o právu a společnosti vědět... Byly to pochopitelně přednášky pro laiky – praktické právo a občanská výchova –, jejich velikost ale byla v něčem jiném než v čistě vědeckém přínosu.

* LN Proč nemají Kubeš a Chytil v Brně pamětní desku?

U Chytila to nikoho ani nenapadlo. U Kubeše takové úsilí bylo, ale jak to tak chodí, objevily se jakési nepřekonatelné technické problémy. Jak ve filmu Moderní doba

* LN Mohl jste si vybrat, jestli budete soudit v Chrudimi, nebo jinde?

Vůbec ne.

* LN Jak to? Tři školy, složená advokátní zkouška, praxe na Ústavním soudu...

Ještě před pár lety vůbec neexistovala cesta, jak mohl člověk otevřeně usilovat o funkci soudce. Žádné otevřené konkurzy v podstatě nebyly. Dalo se jen přeptávat, a tak jsem se dozvěděl o

Chrudimi. Jednou z podmínek nástupu byla předchozí práce na tomto soudu. Věnoval jsem tomu dovolenou, a pak jsem byl zčásti ještě na Ústavním soudu a zčásti už na okresním – neplaceně.

* LN V jaké funkci?

Nejprve v žádné, pak jsem se stal asistentem pro čtyři zdejší soudce. Měl jsem takto odpracovat nejméně šest měsíců. Jenže konec období nebyl nijak ohraničen.

* LN V čem byl problém?

To nejde zvenčí poznat: v kafovském Zámku probíhá tajemná procedura. Jeden člověk z **ministerstva spravedlnosti** mi po čase řekl, že jsem se ocitl ve špatné hromádce nominací, protože mi z psychologických testů vyšlo „příliš inteligentní na funkci soudce“. Pak mě zase jiní lidé vrátili do správné hromádky... Teď jsem zblízka sledoval situaci dvou čekatelů: Je vám přes 30 let, máte rodinu a děti a z dosavadního zaměstnání nastoupíte jako soudní asistent, což znamená, že vám o 30 procent klesne dosavadní plat a o 30 procent přibude práce.

* LN Jak vypadá běžný den soudce v první linii? Co jste dělal třeba minulou středu?

Spor o advokátní palmáře. Partnerka odsouzeného nebyla spokojena s kvalitou obhajoby. Jednali jsme asi dvě hodiny, zkoušeli jsme možný smír, nakonec jsme to odročili na brzký termín.

* LN Říkáte „odročili jsme“, „jednali jsme“... Ale to přece dělá samosoudce?

Hm, že by plural maiestaticus? Ale spíš jsem chtěl naznačit, že do procesu patří i účastníci a naši odborní spolupracovníci na soudu. Je to společná práce.

* LN Co jste dělal pak?

Jeden rozvod. Víím, že některé soudy to u smluvených rozvodů dělají bez přítomnosti manželů, lidé mají i problém se uvolnit ze zaměstnání kvůli soudu. Ale chci ty lidi vidět, přece jen to změna jejich osobního statusu. Klientům justice vyjdu vstříc v tom, že hned dostanou pravomocné rozhodnutí o rozvodu. A odpoledne jsem psal několik desítek rozsudků v tzv. bagatelních sporech, kdy bylo třeba se vypořádat s judikaturou Ústavního soudu. Normálně by měl rozsudek dvě tři strany, teď má devět. Mám po dovolené, což v případě soudce znamená jen povolené odložení práce, takže po návratu si připadáte jak Charlie Chaplin u pásu ve filmu Moderní doba: musíte rychle dohnat tempo.

* LN Okresní soud v Chrudimi díky vám docela razantně vstoupil do debaty o náhradách nákladů řízení v bagatelních sporech. Jak to přesně děláte?

S kolegy jsme se o tom dlouze bavili, na okrese vám některé věci začnou vrtat hlavou. Třeba případ člověka bez domova, který má za rok 80 černých jízd. Nikdy ho u soudu nevidíte, doručujete mu na úřední adresu... Zato pak čtete o případech, kdy byl záznam o černé jízdě vytvořen uměle, aby se „dohonily čárky“ o počtu chycených pasažérů. Anebo: Domov pro seniory, který Praha zřídila v Heřmanově Městci a žije v něm člověk částečně nesvéprávný, na nějž je dvacet exekucí kvůli jízdě načerno. Chápu, že se veřejnými penězi nesmí plýtvat, ale kdyby mu opatrovník – což je sousední obecní úřad – prostě koupil jízdenku, zásadně ušetří. Justice by neměla být tak dehumanizovaná, abychom za těmi čísly a jmény přestali vidět příběhy.

* LN Jak jste to v Chrudimi vyřešili?

Ve sporech pojišťovny, plynárny, energetických závodů jde o spotřebitelský spor, kde jedna strana je zřetelně slabší. Ti spotřebitelé často nemají právní zastoupení, je pro ně obtížné zjistit výši dluhu s úroky. Doručuje se tzv. fikcí. Jde o rutinní, stále stejné žaloby podávané elektronicky – takové jednání o lidech bez lidí. K jednání často nechodí žalovaní a vždy se omluví žalobci; žalob podávají celostátně tolik, že by to nestihli. Podle vyhlášky o paušálních náhradách platilo, že u sporu do jednoho tisíce korun – typicky pražský dopravní podnik – je odměna advokáta 4500 Kč, u sporů nad tisíc korun pak 6000 Kč, k tomu dvakrát 300 Kč náhrady za administrativu. Ale i vyhlášku coby podzákonný předpis přezkoumáváme z pohledu ústavních principů, například přiměřenosti. Přiznáváme 300 korun jako administrativní náhradu, 300 korun pro advokáta jako odměnu, takže i s

DPH je to 720 korun plus soudní poplatek. Jak březnový, tak červencový nález Ústavního soudu potvrdily, že to je schůdná cesta.

* LN Co na to říkali advokáti?

Objevily se pokusy se sejít a tzv. věc probrat. Jeden kolega v telefonu slyšel větu ve smyslu „jestli existuje cokoli, co může zvrátit váš názor, tak to řekněte“.

* LN Jak na to má soudce zareagovat?

I vstřícný soudce, který se chce chovat komunikativně, tím dostává pobídku k slušnému, ale rychlému ukončení hovoru. A kdyby se to opakovalo, tak sepsat úřední záznam. Hodně nepěkných nemocí

* LN Kolik berete?

Teď 51 tisíc čistého včetně náhrady na literaturu.

* LN Tak to na malém městě jde.

Nestěžuji, ale jsme na ten plat doma čtyři a jako řada jiných soudců dojíždím docela daleko. V občanském životě musím drtivou většinu statků nakupovat na trhu...

* LN To snad každý.

Myslím tím, že nemůžete mít ani náznaky vazeb. Třeba instalatér může něco uhradit protislužbou, já ne. Nemám to přesně pojmenované, ale cítím, že si musím dávat pozor a nezavazovat se... Za srpen jsem měl týden přesčasů, práci odnesenou domů v hlavě nepočítám. Na duševní hygienu se v téhle profesi moc nedbá, ale mezi soudci je kvůli tomu vysoký počet nepěkných nemocí.

* LN Hemoroidy a žaludeční vředy?

Rakovina; nedávno zemřely dvě kolegyně v krátkém rozpětí. A psychické nemoci, lékaři a soudci jsou prostě exponované profese. Pochopitelně se o tom nemluví. Duše soudce by mě dnes jako sociologa zajímala nejvíc.

Ten člověk má za rok 80 černých jízd. Nikdy ho u soudu nevidíte... Zato čtete o případech, kdy byl záznam o černé jízdě vytvořen uměle.

Životopis Hynek Baňouch se narodil Uherském Hradišti (1972). Vystudoval ekonomiku dopravy v Žilině a Pardubicích (1996), poté – souběžně – právo a sociologii v Brně (obojí 2001), loni obhájil v Praze disertaci Překážky efektivnosti práva. Pracoval šest let jako asistent na Ústavním soudu, od května 2009 je soudcem Okresního soudu v Chrudimi. Podílel se na komentáři k Listině (Wagnerová a kol.) Je ženatý, má dvě děti.

Foto popis| Zkoumejme kontext. Pokud v rozsudku z 50. let stojí, že X učinil „administrativní doznání“, je třeba vědět, že doznání dodala StB.

Foto autor| FOTO LN – JAN ZATORSKY